

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA EĞİTİMİNE İLİŞKİN YETERLİK ALGILARI VE UYGULAMALARI *

Goncagül DUMAN**, İshak KOZİKOĞLU***

Makale Geliş Tarihi: 11.07.2024

Makale Kabul Tarihi: 27.08.2024

Özet

Bu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algılarını ve uygulamalarını belirlemektir. Bu çalışmada karma araştırma yöntemlerinden eş zamanlı iç içe geçmiş desen kullanılmıştır. Araştırma, küme örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen ve Van ili tüm ilçelerinde bulunan ortaokullarda görev yapan toplam 211 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yürütülmüştür. Ayrıca, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 15 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları olarak “Kaynaştırmada Öğretmen Yeterlik Ölçeği” ve “Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmada nicel verilerin analizinde ortalama ve standart sapma, nitel verilerin analizinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın nicel verileri sonucunda öğretmenlerin kaynaştırma yeterlik algılarının yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel verilerinin sonucunda ise öğretmenlerin öğrenci düzeyine göre planlamalar yapmada, sınıf yönetiminde ve ölçme değerlendirme kendilerini yeterli gördükleri, fakat öğrenci düzeyine uygun etkinlikler yapabilme, sınıf dışı uygulamalar yapabilmeye kendilerini yeterli görmedikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin sınıf içinde derse katma, iletişim kurma ve öğrenciye etkinlik yaptırma, sınıf dışında ise öğrenci seviyesine uygun değerlendirme yapma, aileyle iletişim kurma gibi uygulamalar yaptıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler öğretmenleri, kaynaştırma eğitimi, kaynaştırma uygulamaları yeterlik algıları, özel gereksinimli bireyler

SOCIAL STUDIES TEACHERS' EFFICACY PERCEPTIONS AND PRACTICES CONCERNING INCLUSIVE EDUCATION

Abstract

The aim of this study is to determine Social Studies teachers' efficacy perceptions and practices concerning inclusive education. In this study, mixed research method and concurrent embedded design were used. The study

* Çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğretmen, Sarmansuyu Ortaokulu, Edremit/VAN, goncagamsiz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-7389-1735

*** Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ishakkozikoglu@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3772-4179

was conducted with a total of 211 teachers from secondary schools in all districts of Van province who were selected using cluster sampling method. In addition, interviews were conducted with 15 Social Studies teachers working in schools identified using the criterion sampling method. "Teacher Efficacy Scale in Inclusion" and "Semi-structured Interview Form" were used as data collection tools. Mean and standard deviation were used in the analysis of quantitative data; content analysis technique was used in the analysis of qualitative data. As a result of the quantitative data, it was determined that teachers' efficacy perceptions concerning inclusive education were at a high level. As a result of the qualitative data, it was concluded that the teachers considered themselves sufficient in making plans according to the student level, in classroom management, assessment and evaluation, but they do not consider themselves sufficient to be able to carry out activities suitable for the level of the student and to perform out-of-class practices. It was determined that the teachers performed in-class activities concerning inclusive education such as student participation, communicating and making the students do activities, teachers performed out-of-class activities such as doing homework according to the level of the student, and communicating with the parents.

Keywords: Social studies teachers, inclusive education, inclusive education practices efficacy perceptions, individuals with special needs

1. GİRİŞ

Eğitim sistemlerindeki değişim ve gelişmeler beraberinde birçok yenilik getirmiştir. Geleneksel eğitim yaklaşımlarının önemi her geçen gün azalırken, çağdaş eğitim yaklaşımlarının önemi ise artmaktadır. Geleneksel eğitim anlayışında çoğunlukla grubun ortak özellikleri dikkate alınarak öğretim gerçekleştirilir. Her öğrencinin benzer niteliklere sahip olduğu ve benzer öğrenme sürelerine ihtiyaç duyduğu kabul edilir. Bir konunun her öğrenci tarafından benzer süre aralığında öğrenileceği kabul edilir (Duruhan, 2004). Çağdaş eğitim yaklaşımlarında ise her çocuğun benzer olmadığı ve bireysel farklılıklarının olduğu kabul edilmiştir. Bu nedenle günümüz çağında eğitim ve öğretim faaliyetleri bireysel farklılıklar göz önüne alınarak planlanmaktadır. Eğitim ortamlarında öğrenme güçlüğü yaşayan öğrencilerin olması, bireysel farklılıkları daha da belirgin hale getirmektedir. Özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesi için özel eğitim uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle özel gereksinimli bireylerin, toplumla bütünleşmelerini sağlamak amacıyla onların var olan bilişsel, sosyal-duygusal ve psikomotor becerilerini destekleyecek şekilde öğrenme ihtiyaçlarını karşılamak önemli hale gelmiştir (Diken ve Sucuoğlu, 1999). Bu durum özel eğitimin önemine işaret etmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyaçlarını normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada karşılamaları önemlidir. Bu da kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile mümkündür (Ateş, 2018). Özel gereksinime sahip öğrencilerin öğretme-öğrenme süreçlerinde normal gelişime sahip öğrenciler ile eğitim görmesi, kaynaştırma eğitimi olarak ifade edilmektedir (Gürgün, 2005). Kaynaştırma öğrencileri akranlarıyla aynı sınıf ortamında eğitim görürler ve kendilerine özgü hazırlanmış öğretim programına katılırlar. Böylece birey sınıf ortamından soyutlanmamış olur, aynı zamanda bilişsel ve duyuşsal olarak da kazanımlar sağlar. Bireyin kaynaştırma eğitimi sayesinde topluma uyum sağlayan, toplumsal norm ve değerleri benimseyen, üretken ve kabul gören birey olması hedeflenir.

Özel gereksinimli öğrencilerin diğer öğrencilerle birlikte eğitim gördükleri sınıflarda aidiyet duygusunun gelişmesi ve kendilerini buldukları eğitim ortamına ait hissetmeleri önem taşımaktadır. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerini sağlayacak düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Programlar onların bireysel öğrenme

ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmeli ve mevcut programlar ona göre revize edilmelidir. Buna göre uygun öğretim yöntem, teknik ve stratejileri işe koşulmakla birlikte sınıf içi ve sınıf dışı süreçlerde gerekli destek hizmetleri sunulmalıdır (Batu, 2008). Bu bireylerin sınıf içinde ve sınıf dışında ihtiyaçlarının karşılanmasında öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmen, özel gereksinimli öğrencinin diğer öğrencilerle iletişim kurmasında, okul ve sınıf ortamıyla bağ kurmasında önemli sorumluluklara sahiptir. Öğretmen farklılıkların olduğunu ve bu farklılıkların bizi biz yapan özelliğimiz olduğunu, farklılıkların problem olmadığını diğer öğrencilere benimsetmelidir, öğrencilerde bu bilincin oluşması için çaba göstermelidir. Kaynaştırma öğrencisinin kabul görmesini ve kendisini kötü hissetmesinin önüne geçilmesinde en önemli görev öğretmene düşmektedir.

Eğitim ve öğretim süreci sona erdikten sonra özel gereksinimli öğrencilerin ve kaynaştırma eğitiminin değerlendirilmesi için yine en önemli görev öğretmenlerindir. Öğretmenler özel gereksinimi olan öğrenciler için uyguladıkları Bireyselleştirilmiş Eğitim Planlarını (BEP) normal gelişim gösteren akranlarına uygulanan programlar ile paralel bir şekilde planlamalı, neticede ise ortaya çıkan yeni ihtiyaçları tespit ederek öğrencilere geri bildirim sağlamalı ve programını gözden geçirerek gerekli düzenlemeleri yapmalıdır (Yaylacı ve Aksoy, 2016). Bir öğretmenin meslek yaşamında sınıfında özel gereksinimli öğrencinin bulunma ihtimali her zaman vardır. Bu nedenle, öğretmenlerin özel bir düzenleme gerektiren kaynaştırma eğitime ilişkin yeterli bilgi, beceri ve olumlu bir tutuma sahip olmaları gerekmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin kaynaştırma eğitime ilişkin yeterlik algılarının ve kaynaştırma eğitiminde ne tür uygulamalar gerçekleştirdiklerinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynaştırma eğitiminin sorunsuz bir şekilde ilerlemesi ve maksimum verimin alınabilmesi için ilkokulda sınıf öğretmenin, ortaokulda ise branş öğretmenlerinin önemli vazifeleri vardır. Bu branş öğretmenlerinden biri de Sosyal Bilgiler öğretmenleridir. Sosyal Bilgiler dersi toplumla iç içe olan, birey ve toplum ilişkilerini göz önüne alan bir derstir. Sosyal Bilgiler, bireyin çevresindeki ve dünyadaki problemlerle karşı karşıya kaldığı, toplumsal hayatla bütünleşmesini sağlandığı ve bireyin topluma duyarlı hale getirildiği, sosyal kişiliğinin geliştirildiği bir alandır (Sözer, 2008). Sosyal Bilgiler dersi toplumsallaşmaya ve çevreye duyarlı hale gelmeye en çok önem veren derslerden birisidir, ilköğretimin amaçları ve programları da bu doğrultudadır (Görmez, 2016). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir bölümünü de değerler eğitimi oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan 18 değer vardır. Bu değerler arasında “dayanışma, duyarlılık, eşitlik, sevgi, saygı ve yardımseverlik” gibi değerler öğrencilere kazandırılması gereken önemli değerlerdendir. Özel gereksinimli bireylerin olduğu sınıf ortamında, etkili öğretmen sayesinde bu değerler öğrencilere kazandırılır ve bu noktada Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin önemli görevleri vardır. Bu gerekçelerden hareketle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/ bütünleştirme eğitime ilişkin yeterlik algılarının ve kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde ne tür uygulamalar gerçekleştirdiklerinin belirlenmesi daha önemli hale gelmektedir.

Alanyazın incelendiğinde özel eğitim ve kaynaştırma eğitimiyle ilgili çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Özcan (2020) çalışmasında, öğretmenlerin sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunması durumu ile öğretmenin tutumu arasında ters yönde ilişki olduğunu

belirlemiştir. Filiz (2021), sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik yeterlikleriyle ilgili yaptığı çalışmada, tutumun öğretmen yeterliğini en çok etkileyen değişken olduğunu ve ikisi arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Ateş (2018) sosyal bilgiler öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada, öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeyinin orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. İlk ve Açıklan (2014) ise sosyal bilgiler öğretmenleriyle yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma için derslerini uygun bulduklarını fakat sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma uygulamalarını yetersiz buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan bu çalışmalar Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik algı ve yeterlikleriyle ilgili alana önemli bir katkı sağlamakla birlikte görev başındaki öğretmenlerin yeterlik algılarını tespit etme ve yaptıkları uygulamaları belirleme noktasında çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik yeterlik algılarını ve uygulamalarını kapsamlı bir şekilde belirleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın amacı, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik yeterlik algılarını ve yaptıkları uygulamaları belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algıları ne düzeydedir?

2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik uygulamaları ve önerileri nelerdir?

Türkiye’de ve dünyada özel gereksinimli bireylerin sayısı her geçen gün dünya nüfusuna paralel olarak artmaktadır (Batu, 2008). Türkiye’de de özel gereksinimli birey sayısı artmaktadır, özel gereksinimli bireylerin birçoğu ise kaynaştırma yoluyla eğitim görmektedir (MEB, 2020). Kaynaştırma eğitiminin başarılı olabilmesi, öğrencilerin bu eğitim uygulamalarından yeterince fayda sağlaması için paydaşlara önemli görevler düşmektedir. Burada önemli görev üstlenen paydaş ise öğretmenlerdir. Sadece özel eğitim bölümü öğretmeni değil, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenleri de kaynaştırma eğitiminden sorumludur. Çünkü Walker ve Lamon’un (1987) vurguladığı üzere öğretmenler, “*özel gereksinimli olan öğrencilerin normal gelişim gösteren çocukların bulunduğu sınıfa kaynaştırılmasında hem sınıfın sosyal iklimi açısından, hem de davranışlar açısından güçlü bir arabulucudur*” (Akt: Gözün ve Yıkılmış, 2004). Öğretmenin, öğrenciler arasında etkili bir iletişim olmasını sağlaması, sürece bütün öğrencileri aktif olarak dâhil etmesi, olumlu bir sınıf iklimi oluşturarak her öğrencinin tek ve özel olduğunu hissettirmesi noktasında önemli vazifeleri vardır. Öğretmenin bu durumları oluşturması için kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algısının yüksek olması gerekmektedir. Yeterlik algısı yüksek olan öğretmenin sınıfında bulunan kaynaştırma öğrencisinin de sürece daha çabuk adapte olacağı tahmin edilebilir.

Alanyazında öğretmen yeterlik algıları veya inançlarıyla ilgili farklı çalışmalar mevcuttur. Fakat alanyazında Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik yeterlik algıları ve uygulamaları kapsamında yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu çalışmanın Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algılarını, güçlü/zayıf yönlerini kapsamlı

bir şekilde ortaya koyacağı için alanyazına katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Çalışmada karma araştırma yönteminin kullanılacak olması da çalışmayı daha da özel hale getirmiştir, çünkü karma araştırma yöntemi sayesinde araştırmacı tek bir yöntemle sınırlandırılmayacak daha geniş ve kapsamlı bir araştırma yapmış olacaktır. Araştırmayı önemli kılan bir diğer nokta ise kaynaştırma eğitiminin yürütücüsü olan öğretmenlerin, okul içi ve dışında kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine yönelik uygulamaları ve deneyimlerinin de görüş alınarak tespit edilmesidir. Bu değerlendirme sonucunda elde edilen bulgularla birlikte eğer varsa eksikliklerin giderilmesi ve gelecekte bu alanda yürütülecek diğer çalışmalara yol göstermesi ve katkı sağlaması öngörülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birleştirildiği bir yöntemdir (Johnson ve Christensen, 2004). Karma araştırma yönteminin en önemli özelliği, nicel ve nitel verilerin beraber toplanmasını, toplanan verilerin analizini ve bütünleştirilmesini içermesidir. Bu yöntem sayesinde araştırmacılar nitel ve nicel verilerdeki sınırlılıkları ortadan kaldırma ve aynı zamanda her iki yöntemin de üstün yönlerinden faydalanma şansına sahip olmaktadır (Johnson ve Onwuegbuzie, 2004).

Bu araştırmada eş zamanlı iç içe geçmiş desen kullanılmıştır. Bu desende, veriler eş zamanlı olarak elde edilir ve bir veri biçimi diğerini desteklemektedir (Creswell, 2008). Bu araştırmada, nitel ve nicel verilerin eş zamanlı olarak elde edilmiş olması ve nitel verilerin nicel verileri desteklemek amacıyla kullanılmış olmasından dolayı eş zamanlı iç içe geçmiş desenin araştırmanın amacına uygundur.

2.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Van ilinde yer alan ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Van İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere göre ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin toplam sayısı 554'dür.

Bu araştırmada, araştırmaya dâhil edilecek kişileri belirlemek amacıyla küme örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Evren, genellikle içinde çeşitli elemanları barındıran benzer amaçlı kümelerden meydana gelir. Evreni oluşturan bütün kümelerin eşit olarak belirlenme şansına sahip olmasıyla yapılan örnekleme küme örnekleme olarak adlandırılır (Karasar, 2012). Küme örnekleme sayesinde uygulama ve sürecin kontrolü kolaylaşmaktadır. Küme örnekleme seçimiyle belirtilen verinin toplanacağı elemanları tek tek seçmek değil, elemanların içinde var olduğu grubu seçmektir (Büyüköztürk, 2019). Bu araştırmada Van ilinde yer alan ortaokullar birer küme kabul edilmiş ve okulların listeleri belirlenip aralarından araştırmaya dâhil edilecek okullar seçkisiz olarak belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen okullarda görev yapan öğretmenlerden gönüllü olanlar araştırmanın örnekleme dâhil edilmiştir. Araştırmanın örnekleme ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma örneklemine ilişkin demografik özellikler

Özellik	Kategori	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	91	43.1
	Erkek	120	56.9
Görev Yaptıkları İlçe	İpekyolu	33	15.6
	Edremit	26	12.3
	Tuşba	28	13.2
	Erciş	34	16.1
	Özalp	26	12.3
	Başkale	7	3.3
	Bahçesaray	7	3.3
	Muradiye	18	8.5
	Çaldıran	9	4.2
	Gürpınar	8	3.8
	Gevaş	6	2.8
	Saray	9	4.2
Mesleki Deneyim	1-5 yıl	109	51.4
	6-10 yıl	63	29.9
	11 yıl ve üzeri	39	18.4
Toplam		211	100.0

Tablo 1 verilerine göre, öğretmenlerin 120'si (%56.9) erkek, 91'i (%43.1) ise kadındır. Öğretmenlerin farklı Van ilinin farklı ilçelerinde görev yaptığı görülmektedir. Öğretmenlerin yaklaşık olarak yarısının (%51.4) 1-5 yıl arası deneyime sahip olduğu, geri kalanının ise 6 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahip olduğu görülmektedir.

Ayrıca, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik yeterlik algıları ve yaptıkları uygulamalara ilişkin daha ayrıntılı veri elde etmek amacıyla amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak 15 öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde, araştırmacı tarafından oluşturulan veya önceden tasarlanmış bir ölçüt listesi dikkate alınarak bu ölçütü karşılayan bireyler çalışma grubuna dâhil edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada ölçüt olarak 'sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan veya geçmişte bulunmuş olan' ölçüt olarak belirlenmiştir. Belirlenen ölçütü sağlayan Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin yedisi erkek, sekizi ise kadındır. Öğretmenlerin yedisi 1-5 yıl arası mesleki deneyime sahipken sekizi 6 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algılarını belirlemek için "Kaynaştırmada Öğretmen Yeterliği Ölçeği (KÖYÖ)" kullanılmıştır. Aynı zamanda, öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algıları ve uygulamalarına yönelik görüşlerini almak amacıyla araştırma kapsamında geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Kaynaştırmada Öğretmen Yeterliği Ölçeği (KÖYÖ): Ölçek, Hollender (2011) tarafından geliştirilmiş, Meral ve Bilgiç (2012) tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. 24 maddeden oluşan bu ölçek tek faktörlüdür ve ters madde yoktur. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı “ $\alpha=.96$ ” olarak hesaplanmıştır. İki-yarı güvenirlik hesaplamaları kapsamında ölçeğin Pearson r iki-yarı güvenirliği korelasyonu .93 ($p<.01$) olarak, Spearman's rho iki yarı test korelasyonu ise .92 ($p<.01$) olarak bulunmuştur. Dolayısıyla ölçeğin iki-yarı güvenirliğinin yüksek olduğu değerlendirilebilir. Ölçeğin yapı geçerliği için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) hesaplamaları yapılmıştır. DFA sonuçları ($\chi^2/sd=4.06$, RMSEA=.09, SRMR=.05, NFI=.96, NNFI=.97, CFI=.97) ölçeğin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olduğunu göstermiştir. DFA analizi sonucunda yapı geçerliğinin doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır (Meral ve Bilgiç, 2012). Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı “ $\alpha=.96$ ” olarak hesaplanmıştır. Bu durumda ölçekten elde edilen verilerin geçerli ve güvenilir olduğu düşünülebilir.

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu: Bu çalışmada, Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algılarını ve uygulamalarını belirlemek amacıyla Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde kullanılan görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunda öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik yeterlik algılarını ve uygulamalarını belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Öğretmenlere yönelik görüşme formunda; kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminde yeterlik algısı, kaynaştırma eğitimi için sınıf içi ve sınıf dışı yapılan uygulamalar ve kaynaştırma eğitiminde yaşanan zorluklara yönelik öğretmenlerinin genel düşüncelerine ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Görüşme formu geliştirilirken hazırlanan taslak görüşme formu için Sosyal Bilgiler Eğitimi, Eğitim Bilimleri ve Özel Eğitim bölümünden üç uzmanın görüşüne başvurulmuş, uzmanların düzeltmeleri doğrultusunda görüşme soruları dil ve içerik bakımından yeniden düzenlenmiş ve görüşme formuna son hali verilmiştir.

Araştırmanın verileri, yukarıda bahsedilen ölçme araçlarının 2022-2023 öğretim yılının birinci döneminde araştırmacı tarafından Van ilinin tüm ilçelerinde görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanarak toplanmıştır. Ölçek verileri Google Form kullanılarak toplanmıştır. Google Form üzerine aktarılan kişisel bilgi formu ve ölçek, çevrimiçi bağlantı linki oluşturularak Whatsapp aracılığı ile öğretmenlere veya okul yöneticilerine iletilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında gönüllü olan 15 öğretmen ile yüz yüze veya telefon üzerinden görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler ortalama 20-25 dakika, verilerin toplanması ise yaklaşık olarak 2 ay sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algılarını belirlemek amacıyla SPSS 18.0 paket programı kullanılmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırmada öğretmen yeterlik ölçeğindeki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanlarının hesaplanmasında şu aralıklar temel alınmıştır: '1-1.79 arası' çok düşük düzey (hiç yapamam), '1.80-2.59 arası' düşük düzey (yapamam), '2.60-3.39 arası' orta düzey (kısmen yapabilirim), '3.40-4.19 arası' yüksek düzey (yapabilirim) ve '4.20-5.00 arası' çok yüksek düzey (yüksek olasılıkla yapabilirim) olarak kabul edilmiştir.

Nitel veriler analiz edilirken içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Görüşme veya gözlem yoluyla elde edilen veriler, içerik analizi yoluyla betimlenip yorumlanabilir (Karataş 2015; Punch, 2014). İçerik analizi; “içerik analizi için tematik çerçevenin oluşturulması”, “temalar çerçevesinde verilerin kaydedilmesi”, “verilerin tanımlanması” ve “verilerin yorumlanması” olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu doğrultuda, öncelikle araştırma verileri kodlanmış ve sınıflandırılmıştır. Kodların ortak özellikleri doğrultusunda temalar belirlenmiş ve kodlar uygun temalar altına gruplandırılmıştır. Son olarak düzenlenen veriler betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca, araştırma bulguları doğrudan alıntılarla zenginleştirilmiştir. Doğrudan alıntılar verilirken her bir öğretmene “Ö1, Ö2, Ö3...” şeklinde kod verilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan "*Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik alguları ne düzeydedir?*" sorusuna yönelik olarak öğretmenlerin ölçeğe verdikleri yanıtlar üzerinden hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 2 'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin ölçeğe verdikleri yanıtlar üzerinden hesaplanan aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Maddeler	\bar{X}	s
1. Özel eğitim öğrencilerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) amaçlarını, öğretime dâhil edebilirim.	3.83	0.78
2. Dersi, öğrenme güçlüğü olan öğrencilerimin seviyesine göre ayarlayabilirim.	3.82	0.75
3. Gerektiğinde yetersizliği olan öğrenciler için uygun öğrenme (değerlendirme) sorularını ustalıkla oluşturabilirim (soruları küçük parçalar halinde yöneltme gibi).	3.86	0.72
4. Hem yetersizliği olan hem de normal gelişim gösteren öğrenciler için alternatif öğretim stratejileri uygulayabilirim (büyük grup, küçük grup, birebir öğretim, akran merkezli öğretim gibi).	3.84	0.75
5. Yetersizliği olan öğrenciler, herhangi bir zihinsel karmaşa yaşadığında, alternatif örnekler (somutlaştırmalar) ve tanımlamalar sunarak anlamalarını sağlayabilirim.	4.00	0.71
6. Yetersizliği olan öğrencilerin çok fazla bireysel desteğe ihtiyaç duymadan katılabilecekleri dersler/etkinlikler oluşturabilirim.	3.74	0.79
7. Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için önceden ayarlanmış veya ayrılmış zaman dilimleri içinde tamamlayabilecekleri görevler planlayabilirim/ oluşturabilirim.	3.79	0.73
8. Yetersizliği olan öğrencilerin evde bağımsızca başarabilecekleri alternatif ev ödevleri/görevler hazırlayabilirim.	3.86	0.73
9. Yetersizliği olan ve normal gelişim gösteren öğrencileri, işbirlikçi öğrenme etkinliklerinde eşleştirebilirim.	3.92	0.79
10. Sınıf içindeki zorluklar karşısında, sahip olunan yetersizliğin çocuğun duygusal duyarlılığını nasıl etkilediğini fark edebilirim.	3.97	0.73

11. Öğrenme gücünü olan öğrencilerin, seviyelerine uygun kaynaklara ve önerilen materyallere (kitaplar, web siteleri, gazeteler) erişimlerini sağlayabilirim.	3.83	0.78
12. Öğrenme gücünü olan öğrencilerin, öğrettiklerimi kavrayıp kavrayamadıklarını görebileceğim, dikkatli ve devam eden izlemeler yapabilirim.	3.87	0.75
13. Öğrencilerimin BEP özelliklerini karşılar nitelikte yeni değerlendirmeler oluşturabilir ya da değerlendirmelerde uyarlamalar yapabilirim.	3.80	0.75
14. Derecelendirmemde yükseltmeler yaparak (kanaat kullanma), uyarlanmış puanlama ve yükseltme kriteri sunulmuş öğrencilerimi nasıl notlandıracağımı bilirim.	3.91	0.75
15. Öğrencilerimi yetersizlikleri ve üstesinden gelmek için kullanabilecekleri yöntemler konusunda eğitebilirim.	3.80	0.81
16. Yapılandırılmamış faaliyetler sırasında (örneğin ders aralarında), öğrenme gücünü olan öğrencilerin sosyal entegrasyonlarını destekleyebilirim.	3.79	0.75
17. Yetersizliği olan öğrencilerin istenilen davranışlarını desteklemek ve sürdürmek için sınıf yönetimi sistemlerini kurabilirim/uygulayabilirim.	3.89	0.75
18. Bir kaynaştırma sınıfında farklı öğrencilere, alternatif davranış yönetimi stratejilerini eş zamanlı uygulayabilirim.	3.62	0.87
19. Diğer eşzamanlı öğretim sorumluluklarımın olumsuz bir etkisi olmaksızın, yetersizliği olan öğrencilerimi etkinliklere yönlendirebilirim.	3.74	0.73
20. Yetersizliği olan öğrencilerimi kişisel ya da grup kaynaklı sorunlardan kurtarabil amacıyla günlük rutin ya da uygulamalar oluşturabilirim (örneğin öğrenciyi herhangi bir alanda sakinleşmesi ve düşünmesi için göndermek).	3.76	0.75
21. Yetersizliği olan öğrencilerimin, sınıf içinde başarılı akademik kazanımlar edinmelerini ve olumlu geri bildirimler elde etmelerini sağlayabilirim.	3.91	0.72
22. Yetersizliği olan öğrencilerin güçlü yönlerini temel alan etkinlikler oluşturabilirim.	3.93	0.77
23. Yetersizliği olan öğrencilerin takip edebileceği etkinlikler oluşturabilirim.	3.89	0.73
24. Tüm öğrenciler tarafından benimsenen bir sınıf atmosferi oluşturabilirim.	3.89	0.82
TOPLAM (\bar{X})	3.84	0.56

Tablo 2 verilerine göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırmada öğretmen yeterlik ölçeğindeki sorulara verdikleri cevaplara ilişkin aritmetik ortalama puanları incelendiğinde, öğretmenlerin yüksek düzey (yapabilirim) ve çok yüksek düzey (yüksek olasılıkla yapabilirim) yeterlik algısına sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi “*Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin uygulamaları ve önerileri nelerdir?*” şeklinde belirlenmiştir. Bu probleme ilişkin öğretmenler ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler sonucunda katılımcı görüşleri; “Kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen yeterlikleri”, “Kaynaştırma eğitiminde yaşanan zorluklar”, “Kaynaştırma eğitimine yönelik uygulamalar” ve “Kaynaştırma eğitimine yönelik öneriler” olmak üzere dört ana tema altında gruplandırılmıştır. Belirlenen temalara ilişkin açıklamalara, betimlemelere ve öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Yeterlikleri

Bu tema altında öğretmen görüşleri “Öğrenci düzeyine uygun öğretimi planlama ve uygulama”, “Akademik ve Duyuşsal Kazanım Sağlama”, “Sınıf Yönetimi”, “Ölçme ve Değerlendirme”, “Rehberlik/Yönlendirme” olmak üzere beş alt tema altında gruplandırılmıştır. Belirlenen alt temalara ilişkin açıklamalara ve öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Öğrenci düzeyine uygun öğretimi planlama ve uygulama

Öğretmenlerin çoğunluğu (n=12) öğrenci düzeyine uygun plan hazırlamada kendini yeterli görürken, bu planı uygulamada yetersiz gördüğünü ifade etmiştir. Bazı öğretmenler (n=2) ise orta düzeyde planı uygulayabildiklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen ise öğrenci düzeyine uygun plan yapmakta ve uygulamakta yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrenci düzeyine uygun planlama yapıyoruz ama uygulama noktasında sıkıntı yaşıyorum, planlara tamamen uyamıyorum hesapta olmayan şeyler ortaya çıkıyor. Planları genelde internetten alıyoruz kendi öğrencimize uyarlıyoruz.” (Ö6)

“Planlama noktasında kendimi orta düzeyde görüyorum iyi değil ama çok da kötü değilim. Çünkü bir eğitim almadım neye göre kendimi değerlendireceğim, ben daha çok öğrenciye göre planlama yapıyorum örneğin öğrencinin okuma yazması yoksa ona göre planlama yapıyorum.” (Ö5)

“Kendimi pek yeterli görmüyorum, her yıl plan yapıyorum ama uygulayamıyorum kağıt üstünde kalıyor yani” (Ö10)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, kaynaştırma öğrencisine yönelik öğrenci düzeyine uygun öğretim planlama ve uygulama noktasında çoğunlukla planlama da kendilerini yeterli gördüklerini ama plana uyma ve uygulama kısmında yetersiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler ayrıca bu konuda üniversite eğitimlerinin de yetersiz olduğunu, bu durumun meslek hayatlarına yansımalarını söylemişlerdir.

Akademik ve Duyuşsal Kazanım Sağlama

Akademik ve duyuşsal kazanım sağlama kısmında öğretmenlerin çoğu (n=11) akademik olarak öğrenciye bir kazanım sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden birkaçı ise (n=3) akademik kazanımları orta düzeyde kazandırabildiğini, duyuşsal kazanımlarda daha iyi olduğunu söylemiştir. Bir öğretmen ise akademik olarak da duyuşsal olarak da öğrenciye bir şey kazandıramadığını ifade etmiştir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Duyuşsal olarak öğrenciye bir şeyler verilebiliyor, etkileyebiliyorsun ama akademik olarak çok da faydalı olunamıyor açıkcası, kazanımlarda öğrenci seviyesine inmek zor, kazanımlar genel olarak bütün öğrencilere zor, özel eğitime muhtaç öğrenciler için daha da zor oluyor.” (Ö2)

“Akademik kazanımlar sağlamaya çalışıyoruz tabi bunlar daha temel düzeyde kalıyor. Mesela bir kaynaştırma öğrencim vardı bir dönem boyunca yani üç, dört ay boyunca sadece ayları sırasıyla saymayı öğretebildim yani akademik düzeyde bir şeyler kazandırıyoruz ama bu çok yavaş oluyor. Duyuşsal olarak ise öğrencide çok ciddi davranış problemi yoksa özgüven kazanmasını sağlıyorum. Bu öğrenciler genelde özgüveni de düşük olan öğrenciler oluyor. Sosyalleşmesini sağlamaya çalışıyorum, diğer arkadaşlarıyla diyalog kurmalarını sağlıyorum yani duyuşsal kazanım sağlamak, akademik kazanım sağlamaktan daha kolay oluyor diyebilirim ama her öğrenci için de bu durum geçerli değil istisnalar olabiliyor tabi.” (Ö6)

“Akademik kazanımları orta düzeyde kazandırabiliyorum ama çok başarılı da değilim. Duyuşsal olarak pek bir etkinlik yapamıyorum. Ama yanlış davranışı gördüğümde düzeltiyorum.” (Ö12)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de vurgulandığı üzere, öğretmenlerin çoğu akademik kazanım sağlama noktasında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin çoğunun akademik kazanım sağlama da zorluk yaşamaları kaynaştırma eğitiminde öğretmen yeterliğiyle ilgili önemli bir problem olduğunu ortaya koymaktadır.

Sınıf Yönetimi

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin yarısından fazlası (n=8) sınıf yönetiminde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu durumun nedeni olarak öğrencilerde davranış problemi (n=6) olduğunu ve sınıf mevcudunun (n=2) sınıf yönetimini zorlaştırdığını söylemişlerdir. Öğretmenler (n=2) öğrencinin engel durumuna göre sınıf yönetiminin değiştiğini de ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden (n=4) bazıları ise sınıf yönetiminde bu zamana kadar herhangi bir problem yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sınıf yönetiminde zorlanıyorum çünkü çoğu öğrencide aynı zamanda davranış problemi de oluyor. Mesleğin en başında bu öğrencilere nasıl yaklaşmam konusunda baya zorlanmıştım. Deneyimledikçe bazen görmezden gelerek çünkü sınıf düzeyini bozabiliyorlar. Dersin akışını bozabiliyorlar. Diğer öğrenciler tarafından dikkat çekmeye çalışıyorlar. Diğer öğrencilerinde bu öğrenciye karşı anlayışlı olması gerekiyor sınıf öğretmeni ve velinin desteğiyle yapabiliriz.” (Ö3)

“Sınıf yönetimi öğrencinin engel durumuna göre değişiyor. Bazı öğrencilerde bu durum agresiflik yapıyor böylece problemler ortaya çıkıyor, sınıf yönetimini sağlamak zor oluyor, diğer öğrenciler şikâyet ediyor, veli şikâyet ediyor.” (Ö7)

“Sınıf yönetimi olarak yani öğrencime vakit ayırabiliyorum ama sınıf mevcudunun az olması gerekiyor, sınıf yönetimi güzel oluyordu herhangi bir sorun yaşamadım.” (Ö4)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere bazı öğretmenler sınıf yönetiminde genel olarak sorun yaşamadıklarını ve problem yaşayan öğretmenler ise problemin öğrencinin davranış sorunlarından kaynaklandığını söylemişlerdir.

Ölçme ve Değerlendirme

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin yarısından fazlası (n=8) ölçme ve değerlendirme noktasında bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir ve ölçme değerlendirme sınavlarının daha kolay (n=8) yapıldığını söylemişlerdir. Öğretmenlerin (n=3) bazıları ise ölçme değerlendirme yapmakta zorlandıklarını, kaynaştırma öğrencisinin ölçme değerlendirme yapmayı doğru bulmadığını (n=2) ifade etmişlerdir. Bir öğretmen ise bu öğrencileri ölçmeye gerek olmadığını söylemiştir. Bu duruma ilişkin öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Ölçme ve değerlendirme olarak BEP’e uygun ayrı sınav hazırlıyorum, daha az sorunun olduğu daha az kazanımların olduğu, iki şıklı veya üç şıklı soruların olduğu, kaynaştırma düzeyine uygun sorular oluyor, bu konuda pek sıkıntı yaşamıyorum.” (Ö3)

“Ölçme değerlendirme olarak bence bu sürecin en kötü yanı, öğrenciyi ölçmek zor oluyor, basit düzeyden bir ölçme değerlendirme aracı uygulamak gerekiyor ama bu da ne kadar faydalı tartışılır.” (Ö4)

“Ölçme değerlendirme kısmından açıkçası pek hoşlanmıyorum, bu öğrencilere ölçme değerlendirme yapmayı doğru bulmuyorum, ölçme değerlendirme yani yazılı sınav yerine öğretmenin gözlemine bırakılmalı. Ama ölçme değerlendirme yapıyoruz genelde çok basit ve görsel soruların olduğu sınavlar oluyor. Öğrenci hiçbir soruyu cevaplayamasa bile 45’in altında not verilemiyor.” (Ö6)

Öğretmenler, genel olarak ölçme değerlendirme noktasında kendilerini yeterli gördüğü ve bu konuda bir eksiklik yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca iki öğretmen ölçme değerlendirme sorularını internette hazır olarak temin ettiğini söylemiştir, bu durum bazı öğretmenlerin yeterlik algılarının düşük olduğunu gösterebilir.

Rehberlik/Yönlendirme

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin çoğu (n=9) öğrenciye rehberlik yapabildiğini ifade etmiştir. Öğretmenlerden bazıları rehberlik servisine yönlendirerek (n=7) rehberlik yaptıklarını belirtirken, öğretmenlerin bazıları ise rehber öğretmenle işbirliği yaparak (n=5) öğrencinin gelişimine katkıda bulunduğunu söylemiştir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Zaman kısıtlı olduğu için çok da rehberlik pek yapılamıyor çok da çocukla özel bire bir ilgilenme fırsatımız olmuyor. Genelde rehber öğretmenle işbirliği içinde olarak bir şeyler yapabiliyoruz. Akranlarıyla iletişim kurma konusunda da genelde problem yaşıyorlar çocuk uyum kurmada sıkıntı yaşıyor. Kendini kötü hissediyor ama bizler diğer çocuklarla iletişim kurmaları konusunda yardımcı olmaya çalışıyoruz. Değerler eğitimi yapmaya çalışıyoruz.” (Ö2)

“Rehberlik yapmaya çalışıyorum tabi, özellikle sınıf rehber öğretmeni olduğum sınıflardaki kaynaştırma öğrencileriyle ekstra ilgileniyorum. Ailelerine de rehberlik yapıyorum işbirliği olmasını sağlamaya çalışıyorum.” (Ö6)

“Rehberlik yapmak konusunda sıkıntımız yok, rehber öğretmenimizde iyi olduğu için çok güzel çalışmalar yapıyoruz, öğrenciye faydalı oluyoruz.” (Ö12)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, genel olarak kaynaştırma öğrencisine rehberlik yapma konusunda sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler yetersiz kaldıkları noktalarda rehber öğretmenle işbirliği içinde olduklarını söylemişlerdir. Öğretmenler ailelere de rehberlik (n=2) yaptıklarını da ifade etmişlerdir.

Kaynaştırma Eğitiminde Yaşanılan Zorluklar

Bu tema altındaki öğretmen görüşleri; “Öğrenci düzeyi”, “Zaman yetersizliği/Kalabalık Sınıflar”, “Aile Desteği”, “Ölçme ve Değerlendirme Eksikliği” olmak üzere dört alt tema altında gruplandırılmıştır. Belirlenen alt temalara ilişkin açıklamalara ve öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Öğrenci Düzeyi

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin yaklaşık olarak yarısı (n=7) öğrenci düzeyine inemediklerini, öğrencinin engel duruma uygun ne yapacaklarını bilmediklerini ve bu konuda kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen bu durumun üniversitede aldığı eğitimin eksikliğinden kaynaklı olduğunu söylerken, öğretmenlerden bazıları (n=3) bu durumun sebebi olarak destek alabilecekleri birinin olmamasından kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrenciye bir şeyler kazandırma noktasında sorunlar yaşıyorum. Her öğrencinin engel durumu farklı, özellikle iletişim kuramadığımız öğrenciler oluyor, iletişim olmayınca hiçbir şey olmuyor. Bazen de öğrencinin engel durumuna göre ne yapacağımı bilemiyorum hani kendimi eksik görüyorum çünkü bir standardı yok, dersimi de o öğrenciye nasıl uyarlayacağımı bilemiyorum.” (Ö8)

“Yaşadığım en büyük zorluk öğrenciye bir şeyler öğretmek oluyor, sanki bir şey öğretemiyorum, bu da beni yetersiz hissettiriyor.” (Ö14)

“En çok bence öğretmenin kendi yeterliliği aldığı eğitim, eğitim fakültesinde gördüğü dersler. En büyük problem bu öğretmen hazır gelmiyor, süreç içinde öğreniyoruz bence bu büyük bir eksiklik.” (Ö4)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorun olarak, öğrenci düzeyine inenememek veya öğrenci düzeyine uygun ne yapacağını bilememek olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler (n=2), birebir verilen eğitimlerde öğrenciye daha faydalı olduklarını ifade etmişlerdir.

Zaman Yetersizliği/Kalabalık Sınıflar

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin yarısından fazlası (n=8) ders sayılarının az olduğunu ve sınıfların kalabalık olduğunu bu nedenden dolayı kaynaştırma uygulamalarında problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Öğrenci sayısının fazla olduğu sınıflarda öğretmenin bunu uygulayabileceğini düşünmüyorum. O çocukla ilgilenilebileceğini düşünmüyorum.” (Ö4)

“Zaman kısıtlı, sınıf mevcutları kalabalık, hani bazen vicdan azabı çekiyorum. Eğer o öğrenciye destek odasında ders verirsem o zaman daha iyi oluyor tabi bire bir eğitim daha etkili oluyor.” (Ö15)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, kaynaştırma eğitiminde karşılaştıkları sorun olarak sınıf mevcudunun fazla olduğunu ifade etmişlerdir, aynı zamanda öğretmenler Sosyal Bilgiler ders saatinin az olmasının da kaynaştırma uygulamalarını gerçekleştirmek için problem olduğunu dile getirmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, destek eğitim vermenin (n=3) daha verimli olduğunu ifade etmişlerdir.

Aile Desteği

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerden bazıları (n=4) aile desteğinin olmadığını ve ailelerin ilgisiz olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğretmenler (n=4) kaynaştırma öğrencileri için işbirliği olması gerektiğini de söylemişlerdir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Aileler ilgisiz oluyor, her şeyi öğretmenlerin üstüne yıkmaya çalışıyorlar, idare evrak dışında pek bir şeyle ilgilenmiyor. Bu gibi sebeplerden dolayı kendimi her konuda yetersiz hissediyorum sanki öğrenci boşa gelmiş gibi hissediyorum ama bir taraftan da o öğrenciyle ilgilenmeyle uğraşırken sınıfın genelini ihmal etmemeliyim diye düşünüyorum.” (Ö13)

“Ailelerin pek desteği yok, öğretmenin elinde sihirli değnek var zannediyorlar ama öyle değil işbirliği olması gerekli.” (Ö12)

“Öğrencilerin aileleri çok ilgisiz ve duysuz oluyorlar. Bilgi paylaşımı yapabileceğimiz kimse yok. Biz de mesleğimizin ilk yıllarında acemi oluyoruz deneyimsiz olarak okula geliyoruz bundan dolayı sıkıntılar yaşıyoruz.” (Ö15)

“Aileler zaten çok bıkkın durumda oluyorlar, öğrenciyle ilgilenmiyorlar genel olarak yani ailelerin başka kaygıları oluyor. Kimseden bir destek almadan öğrenciyi geliştirmeye çalışıyoruz.” (Ö11)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, kaynaştırma eğitiminde yaşadığı zorluklarından birinin de aile desteğinin olmamasından kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler, bütün iş yükünün kendilerine kaldığını, iş birliği olmadığını söylemişlerdir.

Ölçme ve Değerlendirme

Bu alt temaya ilişkin öğretmenlerin bazıları (n=4) ölçme ve değerlendirme yapma noktasında problem yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“En zor kısmı ve hoşlanmadığım kısmı ölçme değerlendirme kısmıdır. Kaynaştırma öğrencisini ölçmeyi doğru bulmuyorum.” (Ö4)

“Öğrenci sınıfı geçmiş ama ne öğrenerek geçmiş olduğunu bilmek bazen mümkün olmuyor ölçme değerlendirme de değerlendirmede bunu bize tam anlamıyla sağlamıyor belki rehber öğretmenle RAM'dan alınan alınan raporları incelemek gerekiyor Yani öğrenciyi geriye mi yoksa ileriye mi gidiyor göremediğimiz için yetersiz kalıyoruz.” (Ö3)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere bazı öğretmenler, kaynaştırma eğitiminde yaşadığı zorluklarından birinin de ölçme değerlendirmeden kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Bir öğretmen ise öğrenciyle ilgili dönüt alamadığını, öğrencinin akademik geçmişini bilmediğini, bu durumun problem olduğunu söylemiştir.

Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Uygulamalar

Bu tema altındaki öğretmen görüşleri; “Sınıf/Ders İçi Uygulamalar” ve “Sınıf/Ders Dışı Uygulamalar” olmak üzere iki alt tema altında gruplandırılmıştır. Belirlenen alt temalara ilişkin açıklamalara ve öğretmen görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Sınıf/Ders İçi Uygulamalar

Bu alt temaya ilişkin öğretmenler yaptıkları sınıf içi uygulamalar olarak, derse katma ve iletişim kurma (n=7), öğrenciye etkinlik yaptırmaya (n=5) gibi görüşler ifade etmişlerdir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sınıf içinde daha öncede söylediğim gibi öğrenciyi derse katmaya çalışıyorum, sorular soruyorum diğer akranlarıyla iletişim kurmasını sağlamaya çalışıyorum.” (Ö6)

“Kaynaştırma eğitimine yönelik sınıf içinde pek bir uygulama yapamıyorum, daha doğrusu verimli geçtiğini düşünmüyorum ama o öğrenciyi derse katmaya çalışıyorum eğer derste etkinlik yaparsam o öğrenciyi de katıyorum.” (Ö13)

“Ders esnasında sınıf içinde öğrenciyi de derse katmaya çalışıyorum, ayrışmasını istiyorum. Eğer konu öğrencinin seviyesinden çok çok üstse pek bir şey yapamıyorum.” (Ö8)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler, ders içi uygulamalar olarak benzer uygulamalar yaptırmıştır. Öğretmenler ayrıca ders içi etkinlik olarak öğrenciye yazı yazdırma, boyama yaptırmaya, kitap okuma ve öğrenciye görevler vererek kendisini sınıfa dâhil hissetmesini sağlamaya çalışmışlardır.

Sınıf/Ders Dışı Uygulamalar

Bu alt temaya ilişkin öğretmenler, öğrenci seviyesine uygun ödevlendirme yaptıklarını (n=9), aileyle iletişim kurmaya çalıştıklarını (n=8) ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları ise sınıf dışı uygulama olarak hiçbir şey yapmadığını (n=2) ifade etmiştir. Bu durumlara ilişkin görüş belirten öğretmen görüşlerinden ön plana çıkanlara aşağıda yer verilmiştir.

“Sınıf dışında kitap okuma ödevi, konuyla ilgili ezber yapma görevi falan veriyorum. Bazen özellikle tatil dönemlerinde veliyi arayıp öğrencinin takibini yapmaya çalışıyorum.” (Ö6)

“Sınıf dışı pek bir şey yapamıyorum özellikle kırsal bölgede olduğu için okulumuz imkanlar daha da kısıtlı oluyor aileler daha da bilinçsiz oluyor çocuk okuldan çıktıktan sonra pek bir şey yapmıyor genelde öğrenciye iş yaptırılıyor.” (Ö15)

“Özel ödev vererek, farklı takip ederek ayrı kontrol ederek yapabiliyoruz bazen, velilerle iletişim kuruyorum diyaloga geçiyorum.” (Ö13)

Yukarıda öğretmen görüşlerinde de belirtildiği üzere öğretmenler sınıf dışı uygulama yaptırma noktasında kendilerini yetersiz gördüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler sınıf dışı uygulama olarak öğrencilere “ödev verme” ve “okuma-yazma çalışmaları yaptırma” gibi etkinlikler yaptıklarını söylemişlerdir. Ayrıca öğretmenler, kaynaştırma öğrencisinin takibini yapmak için aileyle iletişim kurmaya çalıştıklarını ama ailelerin ilgisiz olduğunu da ifade etmişlerdir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algılarını ve uygulamalarını tespit etmek amacıyla yapılan bu araştırmanın nicel boyutunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun alanyazındaki bazı çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Alanyazındaki birçok çalışmada (Akcan ve İlgar, 2016; Aküzüm ve Altunhan, 2017; Aküzüm ve Akbulut, 2021; Balbağ ve diğerleri, 2021; Çetin, 2020; Dolapçı ve Demirtaş, 2016; Yavuz, 2017) öğretmenlerin veya öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algılarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mertoğlu ve diğerleri (2020) yaptıkları çalışmada, öğretmen adaylarının aldıkları eğitim sonucunda yeterlik algılarının arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın nicel boyutunda her ne kadar öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik algıları yüksek çıksa da öğretmenlerle yapılan görüşmelerde farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde öğretmenler, kaynaştırma öğrencisine plan hazırlama noktasında kendilerini yeterli görürken, hazırladıkları planı uygulamada kendilerini yetersiz görmektedir. Alanyazındaki birçok çalışmada (Babaoğlu ve Yılmaz, 2010; Bukvic, 2014; Evyapan, 2020; Sönmez ve diğerleri, 2018; Şahin ve Gürbüz, 2016; Yaylacı ve Aksoy, 2016) da öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde kendilerini yetersiz gördükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırma sonuçları, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminin teori kısmında iyi olduklarını ama uygulama kısmında ise yetersiz olduklarını düşündükleri sonucunu vermektedir. Öğretmenler ayrıca, kaynaştırma öğrencisine akademik kazanım sağlayamadıklarını, duyuşsal kazanım sağlamakta daha başarılı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisinin yetersizliği hakkında az bilgi sahibi olmasından kaynaklandığı ve kaynaştırma eğitiminin önemli birikim isteyen bir durum olduğunu göstermektedir. Öğretmenler kaynaştırma öğrencisinin olduğu sınıflarda, sınıf yönetiminde kendilerini yeterli gördükleri ifade etmişlerdir. Öğretmenler çoğunluğu aynı zamanda ölçme ve değerlendirme yapmakta zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir, bazı öğretmenler ise kaynaştırma öğrencisine sınav yapmayı doğru bulmadığını ifade etmiştir. Ölçme değerlendirme ve sınıf yönetiminde öğretmenlerin kendilerini yeterli gördüğü söylenebilir.

Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplar doğrultusunda, yaşadıkları en büyük sorun öğrenci düzeyine uygun ders yapamamaları ve öğrencinin engel durumuna göre ne yapacaklarını bilmemeleri olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin bu durumdan dolayı kendilerini yetersiz hissettikleri görülmektedir. Öğretmenler ayrıca aile desteğinin olmadığını ve ailelerin genelde bıkkın ve bilinçsiz olduklarını ifade etmişlerdir. Ailelerin kaynaştırma uygulamalarına dâhil olmaması, öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde zorluk yaşamalarına ve yeterlik algılarının azalmasına neden olduğu söylenebilir. Alanyazındaki çalışmalar bu araştırma sonuçlarıyla önemli ölçüde paralellik göstermektedir. Kaya (2016) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına olumlu baktığını ama uzman desteği ve işbirliğinin de olması gerektiğini vurguladıklarını belirtmiştir. Pamuk (2016) ise yaptığı çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi için ailelerin bilinçsiz olduğu ve yeterince destek görülemediği, kaynaştırma eğitimi programının uygulamada yaşanan zorluklar, öğrenci düzeyini tam belirleyememek nedeniyle amacına ulaşamadığını ifade etmiştir. Deniz ve Çoban (2019) araştırmalarında öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi uygulamak için yeterli fiziksel koşulların olmadığını, yeterli bilgi sahibi olmadıklarını sonucuna ulaşmışlardır. Demir ve Açar (2011) ise araştırmalarında kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmenler; sınıfların kalabalık olması, okul ve sınıf ortamının donanım eksikliği, kaynaştırma öğrencisinin aileleriyle yaşanan problemler, öğretmenlerin kendilerini yeterli görmediği sonucuna ulaşmışlardır. Cankaya ve Korkmaz'ın (2012) yaptığı araştırmaya katılan öğretmenler, kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterli bilgi sahibi olmadıklarını, bildiklerinin teoride kaldığını, sınıfların kalabalık olduğunu, materyal eksikliklerinin kaynaştırma eğitimini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Nayır ve Kepenekçi (2013) araştırmalarında öğretmenlerin, kaynaştırma öğrencileri için özel bir öğretmen olması gerektiğini, sınıf mevcutlarının azaltılırsa kaynaştırma uygulamalarının daha etkili hale geleceğini belirtmişlerdir. Denizli (2015) çalışmasında öğretmenlerin bilgi eksikliği, okulun fiziksel koşulları, materyallerin yetersiz olması gibi sorunları belirlemiştir. Öğretmenler RAM'ın yeterince işlevsel olmadığını, paydaşlar arası işbirliğinin tam olarak gerçekleşmediğini söylemişlerdir. Varlıer (2004) ise öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi gerekli bulduğunu fakat öğretmenlerin kendilerini yetersiz gördükleri ayrıca okulun fiziksel koşullarını da yetersiz gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin nicel boyutta kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik düzeyleri yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır ancak araştırmanın nitel bulgularının nicel bulguları tamamen desteklemediğini, bazı noktalarda paralellik göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin ölçek sorularına verdikleri cevaplardan anlaşıldığı üzere teorik olarak kaynaştırmada yeterlik algılarının yüksek olduğu fakat okul fiziksel koşullarının olumsuz etkisi, kendilerinin uygulamada yetersiz olması, öğrencilerin bireysel farklılıkları, paydaş işbirliğindeki eksiklikler, materyal ve kaynak eksikliği gibi sorunlardan kaynaklı uygulamaya geçiremedikleri sonucuna bağlamak mümkündür. Bu durumlar öğretmenlerde kaynaştırma eğitimi uygulamada yetersizliğe sebep olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine ilişkin yaptıkları uygulamalara yönelik sorulan soruya öğretmenler, sınıf dışı genelde bir şey yapamadıklarını, ödevlendirmeden öteye gidemediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisine sınıf dışı herhangi

bir program uygulayamadıkları dikkat çekmektedir. Sınıf içi uygulamalara ise öğretmenler kaynaştırma öğrencisine çalışma kâğıdı hazırladıklarını, öğrenciye yazı yazma ve kitap okuma görevleri verdiklerini, ders etkinliklerine katmaya çalıştıklarını, iletişim kurarak söz hakkı verdiklerini ifade etmişlerdir. Alanyazında da benzer sonuçlara ulaşılan çalışmalar mevcuttur. Gök ve Erba (2011) yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi hakkında az bilgi sahibi olduğuna ve bu durumun kaynaştırma uygulamalarında başarısız olup sorunlar yaşamalarına neden olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Balo (2015) ise araştırmasında öğretmenlerin kaynaştırma eğitiminde kendilerini yeterli hissetmedikleri, ailelerle iletişim ve işbirliği kurmak da sorunlar yaşadıkları, sınıf içerisinde kaynaştırma öğrencisiyle her ne kadar zaman problemi olsada ilgilenilmeye çalışıldığı, sınıf dışında ise ailelerden destek görülmediği için başarılı olunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Koçyiğit'in (2015) yaptığı çalışmada, öğretmenler kaynaştırma uygulamalarında çeşitli sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunların ebeveynler, öğrenciler, yöneticiler, öğretmenler ve eğitim ortamlarından kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu sorunlardan dolayı, öğrenciye yönelik uygulamalar yapmakta zorlandıklarını belirtmişler ama sınıf içi etkinlikler düzenlediklerini, uzmandan yardım alma gibi uygulamalar yaptıklarını söylemişlerdir. Kale ve diğerleri (2016) tarafından yapılan çalışmada, öğretmenler kaynaştırma uygulamaları hakkında öğrenciye yönelik fazlaca bir şey yapamadıklarını, sınıf içerisinde öğrenciyle bire bir ilgilenme veya mevcut etkinliği basit düzeye indirgeyerek öğrenciye yaptırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Cankaya ve Korkmaz (2012) araştırmalarında öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi için sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalar yapamadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Deniz ve Çoban (2019) ise yaptıkları çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma öğrencileri için sınıf içerisinde BEP'i uygulamaya çalıştıkları, okuma, yazma ve tekrar yaptırdıkları, kısa da olsa bire bir zaman ayırmaya çalıştıklarını, derse katmaya çalışarak soru-cevap yaptırdıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf dışında ise ödevlendirme yaptıklarını velilerle işbirliği ve iletişim içinde olmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Alanyazındaki benzer çalışmalar ve bu araştırma sonuçlarından hareketle öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik sınıf içi ve sınıf dışı yaptıkları uygulamaların sınırlı olduğu görülmektedir. Öğretmenler, uygulamalarının başarılı olması için okulun fiziksel koşullarının iyileştirilmesi gerektiğini, ailelerden daha fazla destek beklediklerini, materyal desteği sağlanması gerektiğini ve aile ile toplumsal bilincin artması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar çalışmamızın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlardan hareketle uygulamaların geliştirilmesine ve yeni yapılacak araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

1. Öğretmenlere, üniversite eğitimleri sırasında aldıkları özel eğitimle ilgili iki kredili dersin yeterli olmadığı, ders sayısı artırılarak uygulamalı derslerin yapılması, özel eğitim okullarıyla işbirliği yapılması önerilebilir.
2. Öğretmenlere özel gereksinimli bireylerle ve kaynaştırma eğitimiyle ilgili nitelikli seminerlerin verilmesi ve okullarda bulunan kaynaştırma öğrencileri için her yıl eğitim-öğretim yılının başında RAM'dan yetkili birinin gelerek, öğretmenlere detaylı bilgi vermesi önerilebilir. Süreç içerisinde yetkili kişilerle öğretmenlerin iletişim halinde olması sağlanabilir.

3. MEB tarafından öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisi için kullanabileceği internet sitelerinin hazırlanması ve bu sitede etkinlik örnekleri, videolar, çalışma kâğıtları gibi yazılı, görsel-işitsel materyallerin sağlanması önerilebilir.
4. Okul yönetiminin ve öğretmenlerin, özel gereksinimli bireylerin aileleriyle düzenli olarak görüşmeler yapması ve ailelerle daha fazla işbirliği kurulması, aileleri sürece dâhil edilmesi önerilebilir.
5. Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimine ilişkin yeterlik algıları ve yaptıkları uygulamaları belirlemek için gözlem, kontrol listesi gibi veri toplama araçları kullanılarak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akcan, E. ve İlgar, L. (2016). Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma konusundaki yeterliliklerinin araştırılması. *HAYEF Journal of Education*, 13(2), 27-40.
- Aküzüm, C. ve Altunhan, M. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile kaynaştırma eğitimi yeterliklerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 779-802.
- Aküzüm, C. ve Akbulut, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin öz yeterlilik algıları ile kaynaştırma eğitime yönelik tutumları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 74-91.
- Ateş, R. C. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik öz-yeterlilik inançlarının incelenmesi*. Akdeniz Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Babaoğlan, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 345-354.
- Balbağ, M. Z., Çemrek, F. ve İnce, H. (2021). Fen Bilgisi ve Zihin Engelliler öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamalarındaki öğretmen yeterliliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi*, 6(1), 63-77.
- Balo, E. D. (2015). *İlkokullardaki kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri*. Fırat Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Batu, E. S. (2008). Başarılı bir kaynaştırma uygulaması için öğretmenlerin sınıflarında yapabilecekleri. *Journal of Elementary School Teachers and Educators*, 18, 26-28.
- Bukvić, Z. (2014). Teachers' competency for inclusive education. *The European Journal of Social & Behavioural Sciences*, 407-412.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cankaya, Ö. ve Korkmaz, İ. (2012). İlköğretim I.kademedeki kaynaştırma eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 1-16.
- Çetin, M. (2020). *Öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik görüşlerinin ve yeterlik düzeylerinin belirlenmesi*. Balıkesir Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Demir, M. K. ve Açar, S. (2011). Kaynaştırma eğitimi konusunda tecrübeli sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 719-732.

- Deniz, E. ve Çoban, A. (2019). Kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(70), 734-761.
- Denizli, H. (2015). *Fen bilimleri dersi öğretmenlerinin ve fen bilimleri dersini alan kaynaştırma öğrencilerinin kaynaştırma eğitimi uygulamaları sürecine ilişkin görüş ve önerileri*. Giresun Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Diken, İ. H. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan Sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39.
- Dolapçı, S. ve Demirtaş, V. Y. (2016). Öğretmen adaylarının öz-yeterlilik algıları ve kaynaştırma eğitime bakış açıları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 141-160.
- Duruhan, K. (2004). Türkiyede okulda geleneksel anlayış ve yöntemlerle insan yetiştirmenin olumsuz etkileri. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, (s1- 13). Malatya
- Evyapan, G. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime ilişkin öz-yeterlilik algı düzeyleri ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkındaki görüşleri*. Balıkesir Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Filiz, İ. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik yeterlilikleri ile kaynaştırma eğitimi ile ilgili duygu tutum ve kaygıları arasındaki ilişki*. Biruni Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.
- Gök, G. ve Erba, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- Görmez, E. (2016). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 144-158.
- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77.
- Gürgün, H. (2005). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim sınıfında işbirliği ile öğretim yaklaşımının incelenmesi*. Ankara Üniversitesi: Yayınlanmamış doktora tezi.
- İlk, G. ve Açıkalın, M. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(219), 57-88.
- Johnson, R. B. ve Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Kale, M., Dikici Sığırtmaç, A., Nur, İ. ve Abbak, B. S. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 35-45.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar-ilkeler-teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kaya, A.(2016). *Türkçe öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi ve özel gereksinimli öğrencilere ilişkin görüşleri*. Gazi Üniversitesi: Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.

- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 391-415.
- Meral, B. F. ve Bilgiç, E. (2012). Kaynaştırmada öğretmen yeterliği ölçeği'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 253-263.
- Mertoğlu, H. , Sarı, O. T. , Pasmaz, A. ve Balçın, M. D. (2020). Fen bilgisi öğretmen adaylarının kaynaştırma uygulamaları yeterlikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 51(51), 131-154.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], (2020). *Özel eğitim hakkında kanun hükmünde kararname ve özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Ankara: MEB. Erişim Adresi:[https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf]
- Nayır, F. ve Kepenekci, Y. (2013). Kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 69-89.
- Özcan, İ. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik duyguları tutumları ve kaygıları İle kaynaştırma uygulamalarındaki öğretmen yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Pamukkale Üniversitesi: Yayımlanmış yüksek lisans tezi.
- Pamuk, Y.(2016). *Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri*. Dokuz Eylül Üniversitesi: Yayımlanmış yüksek lisans tezi
- Punch, K.F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş. Nicel ve nitel yaklaşımlar* (3.baskı). D. Bayrak, H.B. Arslan ve Z. Akyüz (Çev.). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Sönmez, N., Alptekin, S. ve Bıçak, B. (2018). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde öz-yeterlik algıları ve hizmetiçi eğitim gereksinimleri: Bir karma yöntem çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(4), 2270-2297.
- Sözer, E. (2008). *Sosyal bilgiler dersinin tanımı, kapsamı ve ilköğretim programındaki yeri. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Publishing.
- Şahin, Z. G. ve Gürbüz, R. (2016). Kaynaştırma öğrencilerini eğiten ortaokul öğretmenlerinin yeterlikleri üzerine. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 6(1), 138-160.
- Varlıer, G. (2004). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri*. Anadolu Üniversitesi: Yayımlanmamış doktora tezi.
- Yavuz, M. (2017). Kaynaştırma uygulamalarında çalışan öğretmenlerin kaynaştırma yeterlilik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 401-415.
- Yaylacı, Z. ve Aksoy, B. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6,19-4.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Etik Kurul Belgesi: Bu araştırmanın etik kurul izni; Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimleri Etik Kurulu 30/05/2022-8867 evrak tarih ve sayı numarası ile alınmıştır.